

VEGYESEK.

— Kármán Mór pädagogiai dolgozatai a M. Tud. Akadémia Marczibányi-féle jutalmában részesültek. Ide iktatjuk a bírálók (Concha Győző, Pauer Imre, Alexander Bernát, Medveczky Frigyes és Pauler Ákos) jelentéséből azt a részt, mely a szóban levő dolgozatokra vonatkozik:

A jelentésünk bevezetésében vázolt örvendetes fellendülését philosophiai irodalmunknak igazolja az is, hogy Böhm Károly jelentékeny alkotásán kívül egy másik, a maga nemében avval vetekedő értékű munka is látott napvilágot az utóbbi években: ez *Kármán Mór Pädagogiai dolgozatainak* két vaskos kötete, mely 1909-ben jelent meg. Egy hosszú, a tudomány és a magyar közművelődés szolgálatában töltött élet javatermését tartalmazza e mű. Bár egymástól független tanulmányokból áll, melyek különböző időpontban jelentek meg — mégis ezek szerves egészet alkotnak, a mennyiben egy jól átgondolt, mélyen megalapozott és sok tekintetben eredeti philosophiai és pädagogiai álláspontot tárnak fel előttünk. Az elméleti irányú tanulmányok («A pädagogia helye a tudományok sorában», «A pädagogia alapvetése», «A történeti fejlődés útja», «A nevelés feladatai») a pädagogia philosophiai megalapozását czélozzák s ennek érdekében javarészt értékes ethikai fejtegetésekbe bocsátkoznak, míg a gyakorlati irányú munkálatok («Iskolaügyi fejtegetések», «Adalékok a gymnasiumi oktatás elméletéhez», «Népoktatásunk szervezése és az újabb törvényhozás szüksége», «A tanárképzés és az egyetemi oktatás», az elméleti belátásokból fakadó culturbölcselet szempontjából tárgyalják problémáikat.

A közzvélemény megszokta Kármánban első sorban *Herbart* követőjét látni. Peüig ez úgy pädagogiai mint philosophiai álláspontjára nézve csak annyiban áll, hogy nagyjában Herbart módszerét követi, de annak tanításait több ponton szervesen tovább fejleszti. Így például nagyrészt új tartalmat ad a tanítás formalis fokozatai elméletének s a nevelés munkájában foglalt functiók tanában is eltér Herbarttól. Ez utóbbi pädagogiáját azonban az elvi alapvetés szempontjából is mélyíti, a mi különösen két irányban történik: egyrészt az ethikai alapok módosítása, másrészt a pädagogia feladatainak culturbölcseleti megvilágítása által.

Kármán az ethikától az ember egyéni élete eszményének tisztázását várja. E feladat megoldását éppen úgy mint Herbart az ethikai alapértékeléseket kifejező *erkölcsi alapeszmék* kinyomozásától teszi függővé, de magukat az alapeszméket másképp állítja össze, mint a német bölcsező. Ez utóbbi ismeretes öt «praktische Idee»-je helyett négy ethikai alapeszmét vesz fel: a tökéletesség, a jóság, a személyiség és a szentség alapideáit, melyek mindegyikében több fokozatot különböztet meg. Azáltal, hogy Kármán ethikai kutatásait mindenekelőtt a pädagogiai érdeklődés uralja, különösen súlyt helyez az ethikai alapeszmék történeti kifejlődésének megállapítására, a mi

azután őt a társadalmi fejlődés menetére nézve eredeti történetbölcseleti elméletre vezeti. Szerinte ugyanis minden társadalom fejlődésében három typoson megy keresztül, melyeket a törzsi, rendi és a nemzeti szervezet jellemez. A történeti élet e különböző fokai mindegyikének megvan a maga jellegzetes erkölcsisége, melyet Kármán finom történeti érzékkel iparkodik megállapítani. Épp a történetbölcseleti vizsgálódás nyomán lép előtérbe pædagogiai álláspontjában is a socialis és a historiai szempont, a melynek érvényesítése vezeti őt a herbartianusok álláspontján túl a pædagogiai munkásság elméletének culturbölcseleti megalapozására.

Míg ugyanis *Herbart*-nál a nevelés munkáját csak egyetemes és elvont emberi célok vezetik, míg pl. *Ziller*-nél a historiai élet figyelembevételére úgyszólván csak a világtörténeti culturfokok ismeretes elmélete által történik — addig Kármán az egész pædagiát első sorban a *közművelődés tudományának* fogja fel. A műveltségről megállapítja, hogy az mindig *történeti jellegű* s miután «valóságos fejlődő szellemi élet más nincs, mint határozott nemzeti jellemű — a pædagogus azért, ki az erkölcsi haladás munkásává kívánja nevelni növendékét, a *nemzeti szellem* tartalmában keresse eszközeit és a nemzeti fejlődés útjain eljárása módjának irányelveit.»

Minden műveltség *történeti* és *nemzeti* jellegű — ez a tétel fejezi ki talán legjobban Kármán pædagogiai álláspontjának specificumát s egyúttal ama szempontot, a honnan gyakorlati pædagogiai hatása is legjobban megítélhető és méltatható. Maga a műveltség nem egyéb, mint az embernek azon sajátsága, «hogy tudatával bír munkásságának, hogy szándékosan végzi történeti életét, hogy nemcsak cselekszik . . . hanem egyúttal értelmes belátással oldja meg azon feladatokat, melyeket maga elé állít». Ezt a készséget elérni az egyetemes nevelési cél: az ethikus élet keretén belül — amaz eszmény, mely Kármánt a közművelődésünk érdekében kifejtett gyakorlati munkásságában is mindenkor vezette.

E gyakorlati munkásságának phasisait nem szükséges részleteiben vázolni. Tudjuk, hogy úgy is mint a Gyakorló Főgymnasiumnak hosszú éveken keresztül pædagogiai vezetője, úgy is mint az első részletes Utasítások szerzője a gymnasiumi tanítás tervében, úgy is mint a tanárképzés egyetemi munkása, nemzedékek tudatába vitte át a mai magyar gymnasium ama kulturpolitikai és didaktikai conceptióját, mely épp vázolt elméleti belátásaiból fakadván, nagyrészt, ha nem is kizárólag az ő szellemi munkája eredményének tekinthető. Épp oly kétségtelen a tájékozottak szemében, hogy Kármán érdeme első sorban a középiskolai tanítás praxisának ama tudatossága és elvi alapokon nyugvó tervszerűsége, mely mai tanárnemzedékünk munkásságát mindjobban jellemzi.

Mindennek a sokoldalú és messze kihatású culturmunkásságnak hű tükrö a «Pædagogiai dolgozatok» két kötete. Kétségtelen, hogy valamint Böhm értéktana az utóbbi évek *κατ' ἐξοχήν* philosophiai művei közül a legjelentékenyebb termék irodalmunkban — úgy az alkalmazott bölcsélet terén Kármán Mór munkája a legbecselebb. Ennek alapján a bizottság azt javasolja, hogy a Marczibányi mellékjuttalom ez évben Kármán Mór «Pædagogiai dolgozatainak» íteltessék oda.